

Uzroci crkvenog raskola 1054.

Janješić, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:685309>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA

FILOZOFSKI FAKULTET OSIJEK

PREDDIPLOMSKI STUDIJ: POVIJEST I HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Ana Janješić

Uzroci crkvenog raskola 1054.

Završni rad

Mentor: doc.dr.sc. Denis Njari

Sumentor: dr.sc. Danijel Jelaš

Osijek, rujan 2018.

Sveučilište J.J.Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

Preddiplomski studij povijesti i hrvatskog jezika i književnosti

Ana Janješić

Uzroci crkvenog raskola 1054.

Završni rad

Znanstveno područje humanističkih znanosti, znanstveno polje povijesti,
znanstvena grana hrvatske i svjetske srednjovjekovne povijesti

Mentor: doc.dr.sc. Denis Njari

Sumentor: dr.sc. Danijel Jelaš

Osijek, rujan 2018.

Sažetak

Veliki raskol ili Velika shizma (grč. podrijetla, znači "razderati") historiografski je naziv za odvajanje Istočne crkve od Zapadne. Raskol se dogodio 16. srpnja 1054. za vrijeme patrijarha Cerularija i rimskog pape Leona IX. kada je papin izaslanik Humbert na oltar Hagije Sofije položio bulu kojom je izopćio patrijarha i njegove pomoćnike. Veliki raskol posljedica je brojnih razlika europskog istoka i zapada. U početnim stoljećima Crkve, Istok se razvijao, dok su na zapadu Europe neprestano strahovali od provala barbarskih naroda. To je bio jedan od razloga zašto se središte Carstva prebacilo na istočni dio, točnije u Carigrad (Konstantinopol). Tim je događajima Europa izgubila svoje jedinstvo kako u političkom tako i u crkvenom smislu. Obje su se strane razvijale svojim tijekom i u okolnostima u kojima su se nalazile, što je dovelo do nastanka mnogih kulturnih i političkih razlika. Crkveni vrhovnici razilazili su se u stavovima i naucima. Nastajale su teološke prepirke na crkvenim saborima. Jedan od povoda raskola bile su i borbe ikonodula i ikonoklasta. S vremenom su se istočna i zapadna strana razdvojile u crkveno-političkim pogledima i nastojanjima pa su sve te razlike izašle na vidjelo u 11. stoljeću kada su južnoj Italiji zaprijetili Normani. Rim se htio ujediniti s Bizantom, a Bizant je strahovao da će tim činom izgubiti svoju moć i samostalnost i to je rezultiralo konačnim raskolom kršćanske Crkve na dva dijela.

Ključne riječi: raskol 1054, istočna i zapadna Europa, uzroci raskola (politički, kulturni, teološki)

Sadržaj

1. UVOD	1
2. ŠIRI POVIJESNI KONTEKST CRKVENOG RASKOLA 1054.....	2
2.1. Crkveno-politička previranja između Istoka i Zapada	2
2.2. Focijeva shizma	9
3. CRKVENI RASKOL 1054.	10
4. UZROCI CRKVENOG RASKOLA 1054.	11
4.1. Politički uzroci i kulturne razlike	11
4.2. Teološki uzroci.....	15
5. ZAKLJUČAK	18
6. LITERATURA.....	19

1.UVOD

Veliki raskol crkve događaj je koji je 1054. godine toliko snažno razdijelio kršćanstvo da je ta podjela na dvije strane, istočnu i zapadnu, ostala i do današnjeg dana u obliku dviju religija - pravoslavlja i zapadnog kršćanstva (kasnije rimokatoličanstva i protestantizma). Cilj ovog završnog rada bit će objasniti uzroke u vidu okolnosti, događaja i povoda koji su i doveli do samog rascjepa kršćanske Crkve. Prva poglavlja bazirat će se, prije svega, na prikazu crkveno-političko i vjerske situacije u Europi nakon Teodozijeve podjele Carstva pa do vremena raskola odnosno 11. stoljeća. Nakon takvog sažeto prikazanog opisa istočne i zapadne Europe te istočne i zapadne Crkve, u radu će se govoriti o Focijevoj shizmi i konačnom raskolu koji se dogodio 1054. Sljedeće će poglavlje obraditi i samu temu rada, uzroke raskola, koji će se detaljno izložiti i opisati kao kategorizirane jedinice odnosno kao politički, teološki i kulturni uzroci Velikog raskola. Na samom kraju bit će iznesen zaključak koji će sažeti cijeli rad i pokušati ponuditi odgovor na pitanje je li 1054. godina bila ključna za raskol ili je on zaista kompleksan povijesni događaj koji se razvijao stoljećima sve od osnutka Crkve.

2. ŠIRI POVIJESNI KONTEKST CRKVENOG RASKOLA 1054.

2.1. Crkveno-politička previranja između Istoka i Zapada

Ako se želi ući u srž uzrocima Velikog raskola, svakako treba proučiti političku situaciju i okolnosti od podjele Rimskog Carstva pa sve do kraja ranog srednjeg vijeka ili drugim riječima trebaju se proučavati povijesne okolnosti Bizanta i razvoj događaja u Bizantskom Carstvu do 11. stoljeća. Velike posljedice na Crkvu odrazile su se upravo kroz podjelu Rimskoga Carstva na istočni i zapadni dio koja će naposljetku postati zasebna carstva.¹ Da će se Rimsko Carstvo morati podijeliti bilo je vidljivo i u situacijama prije Teodozijeve podjele Carstva. Još za vrijeme Dioklecijanove vladavine došlo je do reorganizacije sustava tj. uprave Carstva i tu je reorganizaciju u obliku reforme nastavio i realizirao car Konstantin Veliki koji je time i postavio temelje za bizantski sustav. Primarna funkcija tih Dioklecijanovih i Konstantinovih promjena i reformi bila je očita namjera da učvrste svoj carski položaj jer je u to vrijeme njihov autoritet bio prilično nestabilan. Podjela Carstva bila je nezaobilazan potez kako bi se učinkovito postigla najveća ovlast i kontrola cara nad cijelim sustavom. Inspiriran već prijašnjim sustavom suvladanja, Dioklecijan je vlast podijelio na četiri jedinice sačinjene od dvojice augusta i dvojice cezara koji su, august sa cesarom, vladali jednom stranom Carstva, istočnom ili zapadnom polovinom. Takav oblik ustroja vladanja bio je ipak uzrokom mnogih građanskih ratova. Nakon što je kao pobjednik izašao iz tih sukoba, Konstantin je također uspostavio vlast na više jedinica i podijelio teritorij Carstva, no on je, za razliku od Dioklecijana, Carstvo podijelio među potomcima što je uzrokovalo obiteljske sukobe za prevlast. Unatoč borbama za prevlast, takav oblik vladavine uspio se zadržati.²

U studenom 324. Konstantin Veliki započeo je izgradnju Carigrada i tako uspostavio prijestolnicu na Istoku proglašivši Carigrad glavnim gradom 330. godine. Carigrad se razvijao i postao državnim, vojnim i privrednim središtem Bizantskog Carstva te je upravo zato bio presudan za daljnji razvoj europske kulture i civilizacije, prije svega u kontekstu razvoja crkve. Nakon kriznih razdoblja i brojnih prodora barbara, Rim je gubio svoju snagu i smanjivao mu se broj stanovništva, a s druge strane nova prijestolnica Carstva sve se više uzdizala. Već u 6. stoljeću Carigrad je imao više stanovnika nego Rim. Povlastice koje je imao Rim pripale su i

¹ Orlandis, Josë, *Povijest kršćanstva*, VERBUM, Split, 2004. str. 35.

² Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324-1453.*, Golden marketing, Zagreb, 2006. str. 17

Carigradu, a Konstantin je potvrđivao veličinu Carigrada gradivši brojne spomenike, građevine te naposljetku i crkve. Carigrad je od samog početka bio kršćanski orijentiran pokrštaivanjem Carstva i proglašenjem kršćanstva državnom religijom 313. godine.³ Nicejski koncil 325. predstavlja najznačajniji čin pokrštaivanja Rimskog Carstva. Konstantin je sazvao spomenuti koncil i izravno sudjelovao u raspravama i donošenju odluka koje su stvorile temelj kršćanske crkve u njegovom dogmatskom i kanonskom smislu. Važno je spomenuti da Konstantin nije ni bio pripadnik crkve tj. nije bio pokršten sve do prije svoje smrti. Jedna od važnijih rasprava na koncilu dovela je u pitanje legitimnost Kristovog božanstva. Pojavio se nauk aleksandrijskog prezbitera Arija koji je smatrao da Otac i Sin nisu jednaki, no njegov nauk je odbačen i tako je postavljena dogma da Otac i Sin jesu jednaki tj. da je Sin božansko biće po Ocu. Na drugom ekumenskom koncilu koji se održao u Carigradu 381. ta je dogma potvrđena i dopunjena te je oblikovano vjerovanje kao srž vjeroispovijesti kršćanske crkve. Nakon tih događanja na koncilima zapravo dolazi do sukoba dviju struja, arijevske i nicejske te to postaje predmetom daljnjih crkvenih sukoba.

Za vrijeme vladavine cara Valenta počinje se značajnije primjećivati sukob spomenutih dviju struja. Valent je vladao istočnim dijelom Carstva i zastupao je arijevske nauke, dok je njegov brat Valentijan I. vladao Zapadom i opredijelio se za nicejsku vjeroispovijest. Već se tu mogao uočiti kontrast Istoka i Zapada u pogledu vjere, ali i odmicanje dviju polovina Carstva. Iako su ti vjerski sukobi predstavljali važna pitanja, Carstvo je tada bilo zaokupljeno većim problemima, brojnim provalama drugih naroda u teritorij Carstva. Te sve vanjskopolitičke zadaće bile su velik izazov za Carstvo i osjetno ga oslabile. Propast Valenta značila je i slom arijevske što je kasnije i potvrđeno na spomenutom koncilu u Carigradu 381. godine.

Teodozije I. nastavio je smjerom nicejske nauke i u potpunosti ga je podržavao te se borio protiv poganstva i svega što nije bilo u duhu nicejske učenja. Za vrijeme njegove vladavine kršćanstvo je ostvarilo monopol, a ostale religije postale su zabranjene. Godine 395. došlo je do konačne i službene podjele Carstva na Istočno i Zapadno. Naime, Teodozije je svom starijem sinu Arkadiju ustupio istočni dio Carstva, a mlađem sinu Honoriju zapadni. Upravo je taj događaj bitan kao uzrok udaljavanja Istoka i Zapada kako u političkom tako i u kulturnom smislu. Razdvajanje Carstva samim time i postaje jedan od neposrednih uzroka Velikog

³ Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324-1453*. str. 24.-25.

crkvenog raskola. Već se za vrijeme vladavina Honorija i Arkadija očitovao početak suparništva Istoka i Zapada.⁴

Bitno je i razumijevati sustav po kojemu je tada bila oblikovana Crkva. Naime, na čelu svih vjernika unutar jedne dijeceze⁵ bez ikakve dvojbe vladao je biskup. Na Istoku se nalazile četiri patrijaršije: Antiohija, Aleksandrija, Konstantinopol te Jeruzalem. Iako se carigradska patrijaršija nije mogla pohvaliti apostolom kao svojim osnivačem, ostale tri patrijaršije s vremenom priznaju autoritet i nadmoć carigradskoga patrijarha. U početku je sukob i rivalstvo koje se odvijalo među patrijaršijama usporavalo organizaciju Istočne Crkve. Za to vrijeme vrhovništvo rimskoga biskupa na Zapadu nije bilo upitno jer je Rimsku crkvu na zapadu jedinu osnovao apostol. Imajući takvu činjenicu na umu, rimski su biskupi polagano širili svoje ovlasti pa su se sve do 5. stoljeća vjerske odrednice koje su dolazile iz Rima na zapadu bez primjedbe prihvaćale, dok su iste takve odrednice na istoku prevladavale, ali su bile otežavane.⁶

Nadalje, unatoč krizi carske vlasti u zapadnom dijelu Carstva koja je nastala zbog prodora barbarskih skupina, Rim se kao grad bori i osnažuje u pogledu Rimske crkve. Papa Lav Veliki (440.-461.) utvrdio je prvenstvo Rimske crkve unatoč tadašnjim okolnostima koje su bile obilježene provalom Huna i pljačkanjem Rima od strane Vandala. Rimska je crkva imala važnu ulogu u dogmatskim borbama 5. stoljeća koje su većim dijelom i borbe carskih crkvenih središta za vodstvo u Crkvi. Nakon spora između arijevske i nicejske nauke, pojavio se još značajniji spor. Budući da je arijevska bila osuđena i da je potpuno prihvaćena dogma o jednakosti Sina s Ocem, stvorilo se pitanje o odnosu ljudskog i božanskog u biću Isusa Krista. Nauk antiohijske teološke škole smatra da u Kristu istovremeno postoje dvije odvojene naravi i da je božanska narav odabrala od Marije rođenog čovjeka Krista kao božansko sredstvo, iz čega i proizlazi tvrdnja da Marija ne može biti Bogorodicom (Theotókos), već samo Kristorodicom (Khristotókos). S druge strane postojalo je aleksandrijsko shvaćanje koje Isusa smatra bogočovjekom odnosno bićem u kojem su ljudska i božanska narav sjedinjeni.

Godine 428. na mjesto biskupa u Carigradu došao je predstavnik antiohijske škole, Nestorije, koji izravno propagira njezin nauk. Nestorije je naišao na suparnika Ćirila, patrijarha Aleksandrije. Ćiril je uživao potporu mnogih. Na njegovoj su strani usuglašeni stajali egipatski monasi i sama Rimska crkva. Iako je Nestorija podržavala carska vlast, poražen je na Trećem

⁴ Isto, str. 29.-33.

⁵ Naziv potječe od rimskih dijeceza, administrativnih jedinica koje je krajem 3. stoljeća uveo car Dioklecijan. Već za Konstantina Velikog počinje se naziv upotrebljavati i za crkvenoupravno područje.

⁶ Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Zagreb, 2006. str. 29.

ekumenskom koncilu u Efezu 431. i osuđen kao heretik. Ćiril je izborio veliku pobjedu. Porazio je patrijarha glavnoga grada i samim time i carsku vlast koja ga je podržavala, uzdignuo se na položaj vođe Istočne crkve. Može se reći da je aleksandrijska patrijaršija, čiji je ugled rastao od doba Atanazija Velikog, u Ćirilovo doba tek dosegla vrhunac svoje moći. Aleksandrija je zadržala svoj moćni položaj i to pod Ćirilovim nasljednikom Dioskorom. U početku je carska vlast priznala poraz i prilagodila se aleksandrijskoj struji, ali sada su se protiv Aleksandrije, koja je postala prejakom, udružile crkvene stolice Carigrada i Rima, iako se na carigradskom dvoru nalazio predstavnik aleksandrijske stranke arhimandrit Eutih. Eutih je nadišao Ćirilov nauku tvrđnjom da su dvije Kristove naravi nakon utjelovljenja postale jedna jedina božanska narav. Iz toga se javila monofizitska hereza jer Eutih zanemaruje ljudsko načelo u Kristu i suprotstavlja ga Nestoriju koji je pak zanemario ono božansko načelo. Nakon tih događaja papa Lav I., u suglasnosti sa sinodom patrijaršije iz Carigrada, promatra Eutiha kao krivovjernika. To je značilo suradnju Rima s Carigradom koja je proizašla iz suzbijanja prevlasti Aleksandrije, a bila potkrjepljena činjenicom da bi se u jednoj Kristovoj osobi trebale razlikovati dvije naravi koje su nastale nakon utjelovljenja. Međutim, na razbojničkoj sinodi u Efezu 449. aleksandrijska struja odnosi važnu pobjedu nakon što je nasilno potisnula svu oporbu pod predsjedanjem Dioskora. Odlučeno je kako će monofizitstvo biti prihvaćeno. Događaji koji su uslijedili ipak su donijeli preokret, tome je iznimno pridonijela činjenica kako je 450. nakon smrti Teodozija II. vladavinu preuzeo iznimno vješt časnik Marcijan.

Četvrti ekumenski koncil kršćanske Crkve sazvan je 451. godine u Halkedonu. Na tomu saboru konstantirane su dogme o dvjema savršenim Kristovim naravima koje se ne mogu odvojiti, a ni pomiješati. Iz donošenja te odluke osuđeno je monofizitstvo kao i nestorijevstvo. Dogmatska pobjeda koja je izvojena bila je i pobjeda Carigrada, kako politička tako i crkvena. Pretenzija *novog Rima* na vodeće mjesto u istočnoj Crkvi formulirana je već na Drugom ekumenskom koncilu 381. jer po trećem kanonu toga koncila, uz rimskog papu, najviši položaj u kršćanskoj Crkvi pripada carigradskom biskupu. Nakon pobjede nad Aleksandrijom, koja je ostvarena uz pomoć rimskoga saveznika, Carigrad napreduje u svojim pretenzijama što ugrožava položaj Rima. Naime 28. kanon halkedonskog koncila, iako je jamčio papi prvi počasni položaj, nije odredio ravnopravnost među biskupima novoga i staroga Rima. Započeo je natjecateljski odnos između dva crkvena središta.⁷

Vjerska problematika također je ostala nerazriješena. Iako je monofizitstvo bilo osuđeno na Halkedonskom saboru, ono je i dalje imalo veliki utjecaj na istočnim predjelima carstva.

⁷ Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324.-1453.* str. 33.-34.

Pritisak koji se pojavio na rubnim područjima produbio je procjep sa središnjim državama unutar Carstva. Bazilisk, koji je ubrzano prihvatio monofizitstvo, zabranjuje zaključke donesene u Halkedonu kao i Lavove spise. Taj je postupak Bazilisku donio ogorčenost ortodoksnih Bizantinaca što je prouzrokovalo i njegovu ubranu propast.⁸

Ponovno pomirenje i zajedništvo, koje se ostvarilo s Rimom i koje je bilo nužno zbog političkih kampanja na zapadu kao i prekid tradicije monofizitizma, treba pripisati Justinijanu. Justinijan je smatran posljednjim rimskim carem koji je zauzeo bizantsko prijestolje te osim toga i ostvarivao ulogu kršćanskoga vladara koji ima osjećaj božanskoga podrijetla kroz svoju carsku moć. On je poimao imperij kao kršćansku ekumenu te je za njega sveta dužnost obuhvaćala uspostavu rimske moći kroz pobjedu kršćanske religije.

Veliko razdoblje u povijesti čovječanstva završava u Bizantu, kroz smrt stare religije. Justinijan nije za kršćansku crkvu bio samo gospodar već je ostvario i ulogu njenoga predanog zaštitara. On nije shvaćao ulogu religijske sfere i njene autonomije jer se on prije svega smatrao Rimljaninom. Kao vladar nije smatrao pape i patrijarhe kao crkvene autoritete već sebi podređene sluge pa se sukladno tome tako i odnosio prema njima. Pokušavao je crkveni život podrediti svojoj vlasti kao što je to učinio i s državom, odnosno ustrojio je crkvu po svojoj volji. Justinijanovo razdoblje smatra se vrhuncem carskog autoriteta nad crkvenim životom. Nakon njega nijedan bizantski car, kao niti jedan prije njega, nije imao neograničenu vlast nad Crkvom. Problem koji se nametao kao kritično pitanje Crkve je i dalje bio odanost prema monofizitstvu. Politika osvajanja koja se pojavila na Zapadu zahtijevala je ostvarenje prihvaćanja antimonofizitskih stavova do kojih je držala Rimaska crkva.⁹

Kada je vlast došao Heraklije, u Istočnom Carstvu dolazi do preokreta kako u političkom aspektu tako i u kulturnome. Upravo tim razdobljem započinje buđenje bizantskoga doba nakon onoga rimskoga. Latinski jezik se uporno održao kao službeni kroz rane stadije Bizantskoga Carstva, iako bismo mogli reći kako je dvojezičnost vlasti i naroda bila jedna od odlika ovoga ranoga Carstva. No latinski je jezik bio službeni kako u upravi tako i u vojsci, iako taj jezik većina istočnoga stanovništva nije razumjela. Stupanjem Heraklija na vlast dolazi do značajne promjene. Grčki jezik odnosno jezik naroda tada je postao službenim jezikom Carstva, što je prije svega označavalo kako se jezik Carstva poistovjetio s jezikom Crkve i naroda. Posljedice ove odluke bile su evidentne nakon određenog broja generacija jer se uočilo da je poznavanje

⁸ Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324.-1453.* str. 37.

⁹ Isto, str. 46.

prijašnjega službenoga jezika odnosno latinskoga, postala prava rijetkost pa čak i među visokim slojem tj. obrazovanim stanovništvom Carstva.¹⁰

Konstantin IV. saziva u Carigradu šesti po redu ekumenski koncil kršćanske Crkve. Koncil je održan od 7. studenoga 680. pa do 16. rujna sljedeće godine i sam je car na njemu prisustvovao. U tome je razdoblju održano čak osamnaest sjednica. Ovaj koncil je sazvan u dogovoru s Rimom i trebao je prekinuti monoteletizam. Sabor je prihvatio je donedavno zabranjenu dogmu o dvjema energijama i voljama Kristovim, također je osudio monoteletizam te je izopćio vodeće pojedince stranke kao i njene prethodne vođe kao što su patrijarsi Sergije, Pir i Kir te papa Honorije.¹¹

Nakon teških borbi protiv muslimana bizantsko je Carstvo sačuvalo svoje središnje posjeda, a ujedno je i blokiralo put u kršćansku Europu kao što je i sebi osiguralo status velesile. No cijena je plaćena. Obujam Carstva u tim se borbama značajno umanjio, Bizant se ipak očvrstnuo u svojim novim granicama, priljev novih vanjskih snaga u Carstvo kao i mnoge reforme oživjeli su ostarjelu kasnorimsku državu. Nakon heraklijevske obnove, Bizant je bio primoran na mnoge obrambene ratove protiv migrirajućih naroda koji su se naselili na njegovim granicama kao što su to bili Avari i Bugari, nakon tih pobjeda kreću sa svojim napadima u Aziji i na Balkanu kako bi povratili neka od izgubljenih područja.

Rimsko Carstvo koje je u prošlosti bilo ujedinjeno tada nije moglo ponovo zaživjeti. Na Istoku iako pod utjecajima rimskih tradicija i ideja, Bizant je doživio svoju transformaciju u srednjovjekovno grčko carstvo, dok je Zapad svjedočio formaciji germanskih kraljevstava na bivšim teritorijima nekadašnjega carstva. Budući razvoj Bizanta bio je obilježen i vođen pod okriljem grčke kulture i jezika te je tako stvoren novi identitet Carstva.¹²

Godine 751. bizantska vlast u sjevernoj i srednjoj Italiji bila je uništena. Naime, Ravenna je osvojena od strane Langobarda, a Ravenski egzarkat prestao je postojati. Novoostvoreno Franačko Kraljevstvo koje je izraslo u novu silu preuzima ulogu zaštitništva nad papom. U siječnju 754. godine, papa Stjepan II. osobno se uputio u Franačku preko Alpa kako bi ostvario savez s franačkim kraljem. Samim tim činom papa simbolično okreće leđa bizantskome caru. Kao odgovor na to, bizantski car je od Rima odvojio grecizirane južnotalijanske provincije Kalabriju i Siciliju te pokrajinu Ilirik koja je pripadala Rimskoj crkvi.

¹⁰ Ostrogorski, Georgije, Povijest Bizanta 324.-1453. str. 62.

¹¹ Isto, str. 75.

¹² Isto, str. 85.-86.

Kao još jedan od čimbenika udaljavanja Istoka od Zapada pojavio se bizantski ikonoklazam. On je produbio jaz između dvaju crkvenih središta i naposljetku potisnuo Rim s grčkog istoka i Bizant s latinskog zapada, a to je značilo da su i univerzalizam bizantske carske vlasti i onaj Rimske crkve počeli gubiti tlo pod nogama.¹³

Udaljavanje Bizanta i Zapada ubrzano je činjenicom kako je crkvena politika koju su predvodili ikonoklastički carevi, pokazivala mali interes za zapadni dio Carstva. Ovaj jaz se produbio i krunidbom Karla Velikoga za cara kao i osnivanjem crkvene države. Pokrenut je proces odupiranja utjecaju Istoka na Zapad kao i Zapada na Istoku. Prvi korak odupiranju i previranju napravio je ikonoklast Konstantin V. koji je podredio pod carigradsku patrijaršiju južnu Italiju kao i veliki dio Balkanskoga poluotoka. Sve su to bili neposredni uzroci i neizravni povodi, a izravna konfrontacija između carigradske patrijaršije i Rima mogla je započeti tek nakon savladavanja ikonoklastičke krize.¹⁴

¹³ Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324.-1453.* str. 100.

¹⁴ Isto, str. 127.

2.2. Focijeva shizma

Godine 857. carigradskim patrijarhom postaje Focije. Na tu je funkciju došao nakon što je car Mihael III. smijenio prijašnjega patrijarha Ignacija. Focije je bio jedan od najvještijih diplomata i političara koji su se našli na patrijaršijskoj stolici. Dva kandidata za patrijaršijsku stolicu tražila su odobravanje od pape koji je tada bio Nikola I., odvažan i energičan političar čiji je životni cilj bilo učvršćivanje rimskog univerzalizma. Zapreka koja je stajala Fociju na putu bila je i ta da je bio laik te da se posvetio (zaredio) u vremenu od pet dana i to bez poštivanja crkvene tradicije.¹⁵ Papa je poslao svoje izaslanike da provjere taj slučaj. Kako bi Focije osigurao svoje mjesto, podmitio je papine izaslanike, no tu je činjenicu saznao papa koji ih je otpustio dužnosti. Nakon toga saznanja naredio je Fociju da abdicira sa stolice patrijarha 863. godine.

Carigrad je pokušavao stvoriti autonomni položaj koji bi bio udaljen od pretenzija Rima, tako je uslijed tih događaja Focije odlučio ekskomunicirati papu i Rimsku je crkvu optužio za herezu. Patrijarh je otišao i korak dalje pa je u svojstvu suca predbacio zapadnoj Crkvi zablude u pitanjima liturgije i crkvene discipline te je osobito oštro napao zapadni nauk o proizlaženju Svetoga Duha iz Oca i Sina (*ex patre filioque*). Tako je Focije, za kojega je papa mislio da ga kao optuženika može pozvati pred svoj sud, optužio Rim za herezu u ime pravovjerja. Godine je 867. sinoda, koja se pod carevim predsjedanjem održala u Carigradu, izopćila papu Nikolu I., odbacila kao krivovjerje rimski nauk o proizlaženju Svetoga Duha i proglasila nezakonitim upletanje Rima u poslove Bizantske crkve. Patrijarsima Istoka poslana je patrijarhova okružnica koja je opširno razmatrala i najoštrije osuđivala drugačije nauke i običaje Rimske crkve, a prije svega ponovno *filioque*. Isprva je Focije bio podržan od strane cara Mihaela sve do 867. godine kada je car ubijen. Novi car postao je Bazilije I. koji je dolaskom na vlast svrgnuo Focija te ga protjerao u manastir. Na ispražnjeno mjesto carigradskoga patrijarha vraćen je Ignacije. Papa Nikola I. koji je dokazao kako može odlučivati o poslovima Istočne crkve, svojim postupcima udaljava Bizantince od Rima. Taj događaj, koji se smatra jednim od čimbenika Velikog raskola, naziva se *Focijeva shizma*.¹⁶

¹⁵ Birnstein, Uwe, *Kronika kršćanstva*, Mozaik knjiga, Zagreb, 1998., str. 116.

¹⁶ Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 165. i Slavko Kovačić, *Kršćanstvo i crkva u starom i srednjem vijeku*, VERBUM, Split, 2004., str. 150. - 153.

3. CRKVENI RASKOL 1054.

Kada je došlo do problema s Normanima, Bizantinac Agyros, kapetan talijanskih posjeda bizantskog carstva, bio je najveći zagovornik nove ideje koja se pojavila. Radilo se o zalaganju za savez Bizantskog carstva s papinstvom. Cara Konstantina IX. Iako je pridobio, međutim biskup Cerularije protivio se ideji.

Dalo se naslutiti da će koalicija s papom dovesti samo do kontrole rimske crkve nad bizantskom, a svojevoljni patrijarh nipošto nije bio spreman pokoriti se takvoj kontroli. Tako je on započeo vojni pohod za diskriminaciju latinske crkve takvom oštrinom kako ga ni Focije nije vodio. Najprije je počeo primjenjivati drastične mjere u biskupskom gradu. Na njegovu zapovijed zatvorili su crkve Latina, pri čemu je došlo do većih skandala pa se nisu uvijek štedjele ni posvećene hostije. Kao patrijarhov propagandist djelovao je nadbiskup Leon Ohridski. Leon je uputio pismo tranijskom biskupu, a to je pismo zapravo bilo upućeno papi i u njemu je izravno zahtijevao da latinska Crkva napusti sve obrede koje Bizant nije odobravao. Tranijski je biskup to pismo predao kuriji, a kardinalu Humbertu bila je povjerena dužnost da odgovori na njega. Tako je Cerularije našao protivnika koji mu je dorastao i čiji se temperament mogao mjeriti s njegovim. Isključenje pape ostavilo je bojno polje dvojici ratnika, među kojima više nije bio moguć kompromis.¹⁷ Tri izaslanika na čelu s Humbertom došli su u Carstvo s papinskim pismima koja su napisana puna mira i traženjem pomoći za obranu od Normana. Izaslanici su dobili prijateljstvo i potporu od strane cara, ali ih je patrijarh Mihajlo prezreo.

Konačno su 15. srpnja 1054. papini izaslanici prekinuli pregovore te na oltar crkve svete Sofije u Carigradu, položili papinsku bulu o izopćenju patrijarha Cerularija i svih njegovih sljedbenika iz Crkve. Patrijarh je na to reagirao poticanjem carigradskoga puka na pobunu protiv vlasti, bude li se car usudio prihvatiti rimske zahtjeve. Zatim je sazvao sinodu istočnih crkvenih poglavara koji je papu i njegove izaslanike 25. srpnja iste godine prokleo, a papinska je bula od 15. srpnja spaljena. Tako je nastao trajni crkveni raskol trajan sve do današnjih dana.¹⁸

¹⁷ Jedin, Hubert, *Velika povijest Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001. str. 462.

¹⁸ Goldstein, Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 237.

4. UZROCI CRKVENOG RASKOLA 1054.

Nakon sažetog kronološkog pregleda crkveno-političkih odnosa između europskog istoka i zapada, u sljedećim će se potpoglavljima obraditi upravo te razlike koje su nastajale i koje su postale neposrednim ili izravnim uzrocima raskola. Uzroke možemo ugrubo podijeliti u *političke* tj. u one vezane za ustroj crkve i pitanje primata, *kulturne* koji se vežu za razlike u obredima i tradiciji te naposljetku u one *teološke* koji će u ovom radu biti sinteza dogmatskih i liturgičkih razlika.

4.1. *Politički uzroci i kulturne razlike*

Nakon stoljeća trzavica i netrpeljivosti samo je bilo pitanje vremena kada će doći do raskola između crkve Rima i Carigrada. Razvoj Istoka i Zapada krenuo je na različite strane, nastalo je previše kritičnih razlika u svim sferama života koja nije omogućavala privid duhovne i vjerske ujedinjenosti. Faktori koji bi omogućavali održavanje ujedinjenosti kršćanskoga svijeta nedostajali su već stoljećima. Kao što je rečeno Zapad i Istok razvijali su se usporedno, ali vođeni različitim idejama. Carska vlast u Bizantu odnosno „cezaropapizam“, kako se spominjao, bio je jedan od snažnijih čimbenika koji je iziskivao sporazum među posvađanim stranama crkve iako se često navodilo upravo suprotno. Bizantski su carevi tako pružali pomoć i odobravali crkveno ujedinjenje kako bi održali jedinstvo svojega carstva kao i ostvarili prava na posjede u Italiji. Kako se Zapad učvrstio iza Franačkoga Kraljevstva prisilio je Bizant na pridobivanje Slavena pod svoje okrilje kao i okrilje njihove crkve. Nakon pridobivanja južnih Slavena idući korak bio je naravno pripajanje Rusije unutar patrijaršijskih ovlasti Carigrada. Bazilije II. napušta tradicionalizam svoje vladarske kuće i udaljava se od Rima. U tom razdoblju papino ime se uklanja s diptiha (slike ili reljefi, sastavljeni iz dva dijela većinom za ukras oltara).¹⁹

Kada se govori u političkim uzrocima raskola, treba se vratiti na faktor koji je možda doveo do najvećih tenzija u nesuglasicama između Istoka i Zapada, a to je upravo uzvišenje carigradskoga patrijarhata. Uzvišenje se dogodilo 451. uslijed Kalcedonskoga sabora odnosno njegovoga poznatoga 28. kanona, tom se odredbom sav prostor Bizantskoga Carstva stavlja pod jurisdikciju Carigrada. Naravno da takva odredba nije odgovarala papi Leonu I. koji ju je odbijao prihvatiti. Carigrad se dakle pokušavao prezentirati kao *novi Rim*, kao glavni grad i carska rezidencija. Upravo iz tih razloga Carigrad je pretvoren u glavni patrijarhat kršćanskoga istoka te

¹⁹ Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324-1453*. str. 194.

postaje rival rimskomu papi. U razdoblju kada se Rimaska crkva udaljavala od Bizantskoga Carstva Istočna Crkva se sve više poistovjećivala s njime, tako se Rim okrenuo prema franačkim i njemačkim carevima. Proces slabljenja crkve i njene zajednice prouzročen je upravo takvim zahlađenjem odnosa.²⁰

Također jedan od većih problema crkvenog univerzalizma Istoka i Zapada bilo je pitanje primata crkve. Prvenstvo Rimske crkve odigralo je ključnu ulogu u ujedinjavanju sveopće crkve koja je do tada bila razjedinjena. Glavnim utemeljiteljem Crkve možemo smatrati Isusa Krista. On je naime odabrao svojega apostola Petra kao nasljednika i graditelja temelja crkve kao institucije na zemlji. Zadaća koja je bila prepuštena Petru nije bila prolazna ili uvjetovana životnim vijekom, štoviše ona je predstavljala izgradnju crkvenoga nasljeđa. Petar je tako postao prvim rimskim biskupom te su njegovi nasljednici sa samom titulom naslijedili i pravo primata, te se ustalili kao hijerarhijski vrh crkve opravdani činjenicom kako je to po volji Kristovoj. Na taj način rimska crkva prema nasljeđu preuzima ulogu središnjice jedinstva sveopće svjetovne crkve.

Povijesne okolnosti stoga su uvjetovale da upravo rimska crkva kroz svoje djelovanje bude vodeća kršćanska crkva. Povijesni izvori također svjedoče kako kroz stoljeća, bilo to progona ili vjerske tolerancije, ostale crkve priznaju vrhovnost Rimske crkve i njeno prvenstvo. Jedno od takvih primjera, koje dolazi od antiohijskog biskupa koji je djelovao na početku drugog stoljeća, Sv. Ignacija, govori kako je Rimaska crkva „predstojnica zajednice ljubavi“. Tako joj je iskazao pravo vrhovne prevlasti nad cijelom Crkvom. Drugo svjedočanstvo, ono Ireneja I., govori kako je rimska crkva imala jedinstveno prvenstvo i kako je smatrana zaštitnicom pravoga nauka o vjeri i predvodnica u borbi protiv krivovjerja. Tako nam i svjedočanstvo pape Klementa I., koje je zabilježeno u papinoj poslanici upućenoj Korinćanima, govori kako su rimski biskupi shvaćali kakav autoritet drže nad općom crkvom. Naime spomenuta poslanica iziskuje od kršćanske zajednice poslušnost i provođenja zahtjeva, što je dokaz o papinskoj vrhovnosti kao i prepoznavanju njegove vrhovnosti od opće crkve. Tako se Rim nasljeđem i svjedočanstvima pozivao na svoja povijesna prava i crkveno prvenstvo, a Bizantu je to s vremenom sve više smetalo. Razlog tomu je jednostavno činjenica da je Bizant htio biti neovisan i ustrojiti crkvu prema svom, a ne ovisiti o svakoj odluci koju donosi rimska crkva. Trenutak koji je doveo do

²⁰ Orlandis, Josë, *Povijest kršćanstva*, str. 72.

očitog problema pitanja prvenstva bio je pokušaj saveza Rima i Bizanta protiv Normana tj. tada se jasno uvidjela borba za primat između tih dviju strana.²¹

Nadalje, uz pitanje primata, može se povezati i grgurovska reforma koja je sadržavala težnju crkve da se oslobodi svjetovne vlasti i postane samostalna. Pokretu je ime nadjenao i dao pečat papa Grgur VII. On se pokušao oduprijeti dosadašnjim postupcima kraljeva, knezova i ostalih velikana koji su dijelili biskupije i opatije te načina na koji su iskorištavali crkvu za novčanu dobit (simonija). Pokret je za jedan od ciljeva imao ostvarivanje crkvenoga izbornoga prava kako bi se osigurala samostalnost područja koji su potpadali pod religiozno-crkvene ovlasti. Također se pojavila i klinijevska reforma koja je probudila svijest o dostojanstvu i samostalnosti Crkve i duhovnoga života.²² Reforme su postigle da crkva ostvari osjećaj vrijednosti i svijesti na zapadu. Jedan od velikih pristaša klinijevskih reformi bio je i Papa Lav IX., on uz pomoć kardinala Humberta od 1049. pa do 1053. održava niz crkvenih sinoda širom Europe. Na takvim sinodama su osuđivane stvari poput svjetovnjačke investiture, simonije i svećeničkih brakova. Ovakve odluke ubrzo su došle u sukob s vjerskim viđenjima Carigrada i njegova patrijarha Mihaela Cerularija. Papa Leon IX. političkim načinima pokušao je prisvojiti južnu Italiju, koja je polagano bila oduzimana Bizantu od strane Normana, i tako je prouzrokovao dodir Istoka i Zapada koji se pretvorio u sukob.²³

Osim tih borbi za primat i strahovanja koja će strana prevladati drugu, u jedan od političkih uzroka raskola može se ubrojiti ikonoklazam. Iako je ikonoklazam možda sam po sebi teološkog i kulturnog duha, ikonoklastičke borbe bile su stvar politike jer su ostale upamćene kao svojevrsni vjerski rat između dviju strana u Crkvi. Ikonoklazam ili ikonoborstvo bio je pokret razvijen u Bizantskom Carstvu kojemu je cilj bio ukloniti svete slike iz bogoslužja i zabraniti njihovo štovanje. Pokret je bio usmjeren protiv štovanja svetačkih relikvija, pa i samih svetaca. Ikonoklast ili ikonoklastik bio je naziv za osobu koja je neprijatelj štovanja ikona.

Ikonoklazam su potaknuli carevi iz sirijske (izaurijske) dinastije Leon III. Izaurijski, Konstantin Kopronim i Leon IV. Oni su promovirali jedan aristokratski pogled na kršćansku vjeru, gdje se inzistiralo na traženju apsoluta, na izravnom štovanju Boga bez posredovanja slika i ostalih vjerskih simbola, a protiv raširene pojave obožavanja ikona. Pokret je započet djelomice i zbog toga jer je obožavanje ikona, koje je zbog uspješne prodaje svetačkih slika osobno podupirano od strane nekih samostana i njihovih likovnih radionica, u to vrijeme dosegla razinu

²¹ Orlandis, Josė, *Povijest kršćanstva*, str. 20.-21.

²² Franzen, August, *Pregled povijesti crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1983. str. 152.

²³ Isto, str. 158.

praznovjerja. Ikone su se kupovale zbog zavjeta i molitve, slavljenja krsne slave (katkad su čak umjesto živih ljudi, ikone uzimane za vjenčane kumove), a česti su bili i slučajevi konzumiranja boje ostrugane s ikona kao lijeka za mnoge bolesti.²⁴

Godine 726. car Leon III. dekretom je zabranio ikone u Bizantskom Carstvu, što je izazvalo katastrofalne sukobe, uništavanje mozaika i fresaka, devastacije samostana, ali i progone i ubojstva svećenika ikonodula. Borbe su se zaoštrile pa su bile potrebne i vojne intervencije. Godine 730. carskim ediktom, Lav III., već potaknut židovskim i islamskim uzorima i crkvenim krugovima koji su bili negativno nastrojeni prema ikonama, zabranjuje kult vjerskih slika tj. ikona. Kao argument u toj zabrani koristi obrazloženje iz Staroga zavjeta koji glasi „*Proklet bio tko načini kumira, klesana ili livena*“. Također argument koji se pojavio bio je taj da je Kristovu narav nemoguće iskazati jednom slikom, a kada bi ga se i prikazivalo, bilo bi to na nestorijanski način, odnosno samo njegova ljudska narav.

Sedmi nicejski koncil sazvan je 787. godine pod pokroviteljstvom patrijarha Tarazija. Koncil je bio odijeljen u osam sjednica koje su bile održavane od 27. rujna pa do 23. studenoga iste godine. Na posljednjoj sjednici Nicejskoga koncila, koja je održana u palači Magnaura, sudjelovali su carica Irena i njezin sin. Što se tiče broja crkvenjaka, na koncilu je bilo više od 300 biskupa uključujući i dva papinska poslanika koji su također dali svoje potpise. Tarazije je odbacio zaključke koji su doneseni 754. protiv ikona te je demantirao argumente ikonoboraca protiv obožavanja slika inspiriranih Sv. Pismom i crkvenom predajom. Također je definirao ikone kao vjerski nauk. Smatrao je da su ikone slikovito oličenje Krista, Majke Božje, anđela i svetaca te kako bi one trebale biti dopuštene jer se na takav način izražavanja vjere dovodi do oponašanja vjerskih ideala koji su na njima prikazani. Zaključeno je kako obožavanje ili latreia pripada samo Bogu i ono se razlikuje od štovanja slika ili proskynesis, jer se ono pak odnosi na prikazani pralik ili prototip i ne izjednačava se s Bogom. S protivnicima donesenih zaključaka postupalo se blago ako su pokazali kajanje zbog ranije iskazanih ikonoklastičnih ideala.

Tijekom 9. stoljeća ikonoklazam se ponovno širio, ali nakon odluka sa spomenutog koncila, ipak je podlegao pritisku. Zapad nije podlijegao temptacijama ikonoklazma, tamo su se slike prvobitno cijenile zbog svoje didaktičke vrijednosti. Dakle, ikonoklazam je tako postao jedan od nesuglasica Zapada i Istoka.²⁵

²⁴ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Ikonoklazam>

²⁵ Orlandis, Josë, *Povijest kršćanstva*, str. 39.

Jedan od čimbenika u razilaženju odnosa između Istoka i Zapada svakako je bila i komunikacija. Naime neodržavanje komunikacije kao i jezičnog nesporazumijevanja dovodi do razilaženja te dvije strane. Tako je dakle grčki u prva tri stoljeća bio službeni jezik Crkve, no na prijelazu iz trećega stoljeća, latinski se jezik uvodi u književnost i liturgiju, pa tako pod utjecajem afričke Kartage krajem 4. stoljeća zapadna liturgija u potpunosti adaptira latinski. Ova jezična barijera nije samo stvorila procjep između Istoka i Zapada već je dovela i do međusobne sumnjičavosti kao i nepovjerenja, baš u vrijeme kada su crkvu potresale hereze i teološki sukobi u mišljenjima. Podvojenost se produbila uvođenjem razlika u stezi kao i obredima koji su doveli do akulturacije naroda.²⁶

4.2. Teološki uzroci

U razdoblju stvaranja Crkve pa sve do raskola 1054. nastajale su brojne razlike između istočnog i zapadnog dijela Carstva. Teološke odnosno dogmatske kao i običajne razlike koje dijele zapadnu i istočnu crkvu nisu jednostavna problematika. Same razlike postoje između istočnih crkvi pa neki istočni teolozi ističu razlike koje se mogu uvidjeti između ruskoga nauka kao i onoga svoga. Opće je prihvaćeno kako se dvije Crkve, ona istočna i zapadna, razlikuju i razilaze u nauku o izlaženju Duha Svetoga od Oca i Sina, primatu i nepogrešivosti rimskog biskupa, o čistilištu i dvjema posljednjim marijanskim dogmama, napose onoj o Bezgrešnom začecu. Glavna doktrinalna točka po kojoj bismo mogli razlikovati Istočnu odnosno pravoslavnu te katoličku teologiju jest ona o neujednačenom poimanju nauka o izlaženju Duha Svetoga. Polemike oko ovoga pitanja izbile su već 281. godine na drugome crkvenome saboru u Carigradu, gdje je učenje o trećoj božanskoj osobi osuđeno kao krivovjerje. Pojavljivale su se i daljnje nesuglasice oko pitanja Duha Svetoga i dovele su do toga da je nicejsko-carigradskom vjerovanju umetnut dodatak *filioque*.

Nicejsko vjerovanje iz 381. godine u svojem izvornom obliku glasi: “Vjerujem...u Duha Svetog, Gospodina i Životvorca, koji izlazi od Oca, koji je s Ocem i Sinom skupa časti i zajedno slavi.” Na Zapadu taj dio glasi: “Vjerujem...u Duha Svetog, Gospodina i Životvorca, koji izlazi od Oca i Sina, koji je s Ocem i Sinom skupa časti i zajedno slavi.”²⁷

²⁶ Isto, str. 72.

²⁷ Guberina, Augustin, *Uzroci bizantinskog raskola*: Bogoslovska smotra, Vol.17 No.2 listopad 1929. str. 131.

Kako je već ranije spomenut dodatak "*i Sina*" (lat. "Filioque"), na Zapadu je dodan najkasnije u 5. stoljeću. Nauk je nastao osloncem na teološka djela nekih istočnih crkvenih otaca, poput sv. Ćirila Aleksandrijskog koji je smatrao da sve što je Očevo, Otac je rađanjem predao svojemu jedinorođenom Sinu i tako je postao istobitan s Ocem. Pravoslavni odnosno tada brojni istočni teolozi i crkvenjaci nisu takva objašnjenja smatrali dovoljnim i takav se nauk kosio s njihovim uvjerenjima pa je *filioque* postao velikom nesuglasicom između dviju strana. Patrijarh Mihajlo Cerularije također je bio jedan od onih koji su spomenuti dodatak u nicejsko-carigradskom vjerovanju smatrali prekršajem i krivovjerjem koji je učinila rimska Crkva i da je takvim činom izgubila vlast jurisdikcije u Crkvi Kristovoj.²⁸

Kad su u pitanju sakramenti najveća je razlika bila celibat. Zapad je reformirao crkvu tako da provodi celibat odnosno zabranu svećeničkih brakova, a Istok se s tim nije slagao, drugim riječima dopuštao je takve brakove. Daljnje razlike pronalaze se u sakramentu krizme, tj. u njegovomu djelitelju. Dok je na Istoku to činio obični svećenik, na Zapadu bi takvu dužnost obično izvršavao biskup. Također protivno katoličkom stajalištu, istočno-pravoslavni teolozi drže da se krizma mora ponoviti kada se radi o otpadniku koji se vraća u njihovu vjeru. Pravoslavni teolozi zamjeraju Zapadu odstupanje od pravovjernog učenja i kroz nekoliko ostalih točaka. Problem se pojavljuje u sakramentu pričesti. Na zapadu se koristi beskvasni kruh za obavljanje sakramenta euharistije. Istočni crkvenjaci su zamjerali to isto kao i činjenicu da se sveta pričest ne dijeli maloj djeci.

Točka koja bi se mogla shvatiti kao jedna od većih polemika vezana za sakramente jest ona o molitvi Duhu Svetome koja bi trebala pretvoriti kruh i vino u tijelo i krv Spasiteljevu. Taj se čin naziva epikleza i ona je zapravo nepostojeća u zapadnoj Crkvi jer je vjerovanje zapadne crkve da se čin pretvaranja odvija za vrijeme izgovaranja riječi Kristovih te da nije potrebno spominjati riječi koje epikleza sadržava. Istočni, pak, svećenici smatraju da se trebaju spomenuti riječi epikleze te da je ta stavka jedino što je i potrebno za čin pretvorbe.

Sljedeća razlika koja se pojavila među dvjema teologijama odnosno Crkvama po pitanju sakramenta vezana je za ispovijed, točnije za pokoru koju svećenik nalaže vjerniku za vrijeme ispovijedi. Dok je u istočnoj Crkvi pokora ili epitemija obnašala pedagoške svrhe, u katoličkim naucima imala je isključivo svrhu oprosta.²⁹

²⁸ Bilokapić, Ante, *Teološke razlike u nauci istočne i zapadne Crkve, Crkva u svijetu: Crkva u svijetu*, Vol.17, 1982. str. 117.-118.

²⁹ Isto, str. 115.

Također se istočni i zapadni crkvenjaci nisu slagali ni kad su u pitanju crkveni sabori. Postoji pokojni istočno-pravoslavni teolog koji odstupa od ovoga broja. Tako neki grčki i ruski teolozi smatraju trulski sabor ekumenskim, nazivajući ga peto-šesti, jer su na njemu upotunjene odluke V. i VI. ekumenskog.³⁰

Sve u svemu može se zaključiti da teološki razlozi koji su prevladali netom prije samog raskola 1054. bili su stara pitanja koja su razdvajala crkvenjake još u Focijevo doba i ranije. To su bili zapadni nauk o dvostrukom proizlaženju Duha Svetoga, rimski subotnji post i zabrana svećeničkoga braka, upotreba bekvasnoga kruha u euharistiji u Bizantskoj crkvi i beskvasnoga u Rimskoj crkvi.

³⁰ Isto, str. 113.

5. ZAKLJUČAK

Veliki raskol koji se dogodio 16. srpnja 1054. godine između Rimske crkve i Carigradske patrijaršije značio je kanonsko odvajanje i prekid jedne liturgijske zajednice. Taj događaj bio je proizvod brojnih čimbenika i nikako se ne može gledati iz jednog kuta i smatrati se jednouzročnim. Činjenica da će se dvije strane, koje su bile povezane u jednu crkvu, potpuno udaljiti i samim time razdvojiti Crkvu bila je očita i puno prije 1054. godine. U 11. stoljeću problemi i napetost između Istoka i Zapada razvili su se do svog vrhunca, no oni su nastajali kroz cijeli rani srednji vijek, vremenom sve više. Raskol 1054. jedan je od više raskola koji su se dogodili u povijesti Crkve, no baš je taj raskol bio konačan. Uzroci su brojni i kompleksni, treba ih se proučavati kako u povijesno-političkom kontekstu tako i u teološko-kulturnom. Obje Crkve su htjele svoju samostalnost, možda ne u početku, ali s vremenom kada su postajale svjesne svoje moći željele su više. Istočni i zapadni dio Carstva razlikovali su se prvenstveno i u jeziku, razlikovali su se i u tradiciji i sve su te razlike nastajale zbog različitih okolnosti u kojima su se razvijali. Od razdvajanja Carstva, preko ikonoklazma i raznih teološko-dogmatskih prepirki pa sve do Focija i Cerularija, došlo je do konačnog raskola kršćanske Crkve na pravoslavnu i sadašnju katoličku.

6. LITERATURA

1. Bilokapić, Ante, *Teološke razlike u nauci istočne i zapadne Crkve, Crkva u svijetu: Crkva u svijetu*, Vol.17, 1982.
2. Birnstein, Uwe, *Kronika kršćanstva*, Mozaik knjiga, Zagreb, 1998.
3. Franzen, August, *Pregled povijesti crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1983.
4. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Zagreb, 2006.
5. Guberina, Augustin, *Uzroci bizantinskog raskola: Bogoslovska smotra*, Vol.17 No.2 listopad 1929.
6. Jedin, Hubert, *Velika povijest Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001.
7. Kovačić, Slavko, *Kršćanstvo i Crkva u staromu i srednjemu vijeku*, VERBUM, Split, 2004.
8. Orlandis, Josė, *Povijest kršćanstva*, VERBUM, Split, 2004.
9. Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324-1453.*, Golden marketing, Zagreb, 2006.

Internet izvori:

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Ikonoklazam> (preuzeto 19. 8. 2018.)